

TUSSEN VECHT EN EEM

Centrale Organisatie van Vrienden van de Historie
van het Gooi en Omstreken



1211



B.J.R. van Hasselt

Stadsgeneesheer en Burgemeester van Naarden

In de op zondag 20 december 1840 gehouden buitengewone raadsvergadering in het aloude Stadhuis van Naarden deelt Bernard Johan Robert van Hasselt aan de vergadering mede: "Zoo zijne benoeming door Zijne Majesteit tot burgemeester dezer stad, als zijne Eedsaflegging in deze functie in handen van Zijne Excellentie den Heere Staatsraad Gouveneur van Noord-Holland op den 16 dezer en heeft zitting genomen"

Op deze decemberzondag neemt een ambtsperiode een aanvang van een geneesheer, die in zijn kwaliteit als burgemeester de stau meer dan twintig jaar zou besturen. En die, na op 1 januari 1863 eervol van zijn post te zijn ontheven, het nog wist te bestaan om gedurende de daarop volgende twee jaar tot aan zijn dood op 31 december 1864 zitting te nemen als zeer gewaardeerd en geacht raadslid.

Na de gewone gelukwensen van de aanwezigen in ontvangst te hebben genomen, wordt hem door de heer Jan van Dillewijn medegedeeld, dat hij met ingang van 1 januari 1841 in functie zal treden als ambtenaar van de burgerlijke stand. Een taak, die hem als geneesheer niet al te moeilijk zal zijn gevallen; immers de confrontatie met geboorte en dood lag reeds een aantal jaren op de weg van zijn medische praktijk, die hij in 1834 te Naarden was begonnen.

Bernhard Johan Robert van Hasselt werd op 31 mei 1806 geboren te Didam als achtste en laatste kind uit het huwelijk van Mr. Barthold van Hasselt, op dat tijdstip drost en landschrijver der Heerlijkheid Didam en sedert 1812 vrederechter en notaris te Doesburg, en Berendina Antonia Rasch, dochter van Mr. Bernhard Johan Rasch, burgemeester van Doesburg.

Op 19 september 1825 laat hij zich inschrijven als student in de medicijnen te Groningen en promoveert aldaar op 14 april 1832 op "Specimen Continens Observatius quasdam de varioloidibus".

Tijdens zijn studententijd ging de jonge van Hasselt als

sergeant-vrijwilliger van de vrijwillige flankeurs naar België.

De eerste standplaats van de jonge geneesheer was Arnhem. Hoe het hem daar verging is mij onbekend. Een feit echter was, dat hij al spoedig solliciteerde naar Naarden, waar hij op 5 april 1834 benoemd werd tot "Stads-Medicinae Docter", na eerst een groot aantal mede-candidaten te zijn gepasseerd.

Waarschijnlijk zal een bestaande relatie met de oude patriciërs- en notarissenfamilie Thierens hieraan niet vreemd zijn geweest.

Temeer daar de toenmalige burgemeester van Naarden Mr. J.P.Thierens als president van de in deze benoemde commissie optrad. Voor de stad Naarden, zou later blijken, had men geen betere keus kunnen doen, al tikten op 12 juni 1834 de Gedeputeerde Staten van Noord-Holland het gemeentebestuur van Naarden op de vingers na een klacht van de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzicht, dat men B.J.N. van Hasselt had beroepen, zonder dat men de zekerheid had verlangd, dat hij - van Hasselt - de benodigde diploma's had overgelegd en zodoende de benodigde formaliteiten niet had vervuld. Schuld of nalatigheid in deze lagen niet bij dr. van Hasselt, maar bij het gemeentebestuur, zo merkten Gedeputeerden op.

En daar kon het gemeentebestuur het dus mee doen. Het jaarlijks tractement voor de stadsgeneesheer werd bepaald op f 500.--. Op te brengen door de stad Naarden f 225.--; de hervormde diakonie f 100.-- en het burgerweeshuis f 175.--. Voor de twee laatstgenoemde instellingen was de geneesheer verplicht, evenals voor de behoeftigen van de stad zelf, kosteloos medische bijstand te verlenen.

Van 1834 tot 1840 merken wij uit geschriften praktisch niets van de aanwezigheid van een dokter van Hasselt.

Op 21 juni 1837 is er te Naarden een gezamenlijke vergadering van de Gemeenteraad en de gecommitteerden voor het bestraten van de straatweg Blaricum - Huizen - Naarden. Voor dit werk was nog f 8.250,- ongedekt. Wat nu ? De zaak laten, zoals zij er bij lag, of een

lening sluiten en doorgaan. Gelukkig hadden degenen, die vóór het sluiten van een lening waren - onder wie dr. van Hasselt - de overhand. En zo kon ten gerieve van reizigers, venters en de burgerij een uiterst belangrijke verkeersverbetering worden voltoid, omdat men een financieel risico durft te nemen.

Toen op 10 november 1840 burgemeester Thierens overleed stelde dr. van Hasselt zich candidaat als diens opvolger. Van hogerhand stelde men klaarblijkelijk nogal vertrouwen in deze energieke geneesheer, daar men hem toestond het burgemeesterschap gelijktijdig waar te nemen met zijn betrekking als "Stads Medicinae Doctor". Hiertoe dienden Gedeputeerde Staten hun goedkeuring te verlenen. Iets wat later nog enige malen moest worden herhaald, aangezien het reglement van het bestuur ten plattelande verbood twee stedelijke ambten tegelijk te bekleden, tenzij men hiervoor dispensatie kreeg.

Als burgemeester heeft dr. van Hasselt zich er voor ingezet om een zuinig en strak financieel beleid te gaan voeren, dat erop gericht was de jaarlijkse begroting met een batig saldo te doen sluiten.

De financiële situatie in Naarden was werkelijk zeer zorgelijk.

Hetgeen hem ieder jaar weer gelukte. Op 30 juli 1841 reeds vertoont de stedelijke rekening een batig saldo van f 5.623,91

Of dit nu was gelegen in het feit, dat de stedelijke ontvanger op 6 januari daaraan voorafgaand niet meer in de stadskist kon komen, waarin zich f 4.600,- bevond, omdat de sleutel de heer Jan van Dillewijn toevertrouwd, in ongerede was geraakt, is niet te zeggen. Maar het batig slot van meer dan vijf en een half duizend gulden was er ! Voorwaar voor de jonge burgemeester geen kwaad begin.

Schriel daar tegenover stak de begroting voor 1843 af, die slechts een batig saldo van f 91,62 vertoonde.

In de daarop komende jaren zien we dit bedrag echter met regelmaat iets boven de f 2.000,- liggen. De tegenstanders van dr. van Hasselt verweten hem, dat hij daarvoor de gelden van de fondsen van het burgerwees-

huis had gebruikt.

Zo verscheen in het Algemeen Handelsblad van 13 september 1851 een niet ondertekende advertentie, waarin men zijn vreugde er over uitsprak, dat burgemeester B. J.R.van Hasselt met 145 van de 147 uitgebrachte stemmen tot lid van de raad van Naarden was gekozen en dat dit het bewijs was van het vertrouwen in zijn financieel beleid. Ergens giste dus iets. En dat bleek al spoedig. Vijf dagen later, op 18 september 1851, staat er in het Algemeen Handelsblad een andere advertentie te lezen, getekend door P.van Viersen, gepensioneerd kapitein te Naarden, waarin deze zegt, dat de stad van haar schulden verlost is door een groot aantal duizenden guldens aan het weeshuis te onttrekken.

Het komt tot een proces. Het openbaar ministerie verklaart op 18 november 1851 van Viersen schuldig aan lastering. Na pleidooi van mr. A.S.van Nierop wordt op 3 december 1851 van Viersen ontslagen van rechtsvervolging.

Wie nu de rekeningen uit die tijd erop naziet en de notulenboeken naslaat zal tot de conclusie komen, dat er inderdaad financiële transacties tussen de stad en het weeshuis zijn geschied, die duidelijk ten voordele van de stad zijn gekomen.

Het zou een groot onrecht zijn om dit alleen dr. van Hasselt aan te wrijven. Zijn tegenstanders waren geen haar beter. Dat Van Hasselt de schulden der stad aan het weeshuis met gesloten beurs terugbetaalde, heeft geen enkele blaam op hem te werpen. Wat was er in het verleden al niet geschied en daarbij temeer, dat het merendeel der gelden toch niet terecht kwam bij degenen voor wie het uitdrukkelijk bestemd was: de armen en de wezen.

Van Hasselt komt zeker de eer toe, dat hij de stad uit een zeer moeilijke financiële positie heeft weten te manouvreren, ondanks armoede in de stad zelf en het feit, dat de stedelijke inkomsten maar zeer gering waren. Daar tegenover staat, dat hij door deze politiek te voeren de uitgaven tot het minimale moest beperken, hetgeen het zwaarst gedrukt zal hebben op de onderste lagen der bevolking.

De armenzorg werd echter een punt, dat in vele raadsvergaderingen ter tafel kwam en heeft de raad, maar vooral de respectievelijke armencolleges als de diaconie en de pot- of algemene armen, onder welke laatste ook nog het R.K. armbestuur ressorteerde, handen vol werk gegeven.

Te Naarden was in die dagen praktisch geen industrie te vinden en wat er nog aanwezig was leed maar een kwijnend bestaan. Het gevolg hiervan was, vooral in de winter, een schrikbarend groot aantal te ondersteunen gezinnen. Daarbij kwam nog, dat de respectievelijke armbesturen de uitdrukkelijke opdracht hadden de begrotingen niet te overschrijden. De gemeentelijke financiële toestand liet nu eenmaal niet toe, om in dergelijke tekorten bij te kunnen passen.

Met uitzondering van het Israëlitisch armbestuur hield men zich daar wel nauwgezet aan. De armen zelf hadden toch niets in te brengen.

Gevaarlijk werd de toestand eerst met recht in 1845. Door het mislukken van de aardappelencogst dreigde er een ware noodsituatie te ontstaan, die er dan ook gedeeltelijk op volgde.

Burgemeester van Hasselt heeft deze situatie niet onderschat. Op 29 september 1845 roept hij een gecombineerde vergadering bijeen, waar naast leden van de Gemeenteraad ook de regenten van het Burgerweeshuis en de kerkvoogden en notabelen der Neder-Duitsch Hervormde Gemeente aanzaten. In zijn toespraak wijst van Hasselt op de noodzaak om aan de dreigende ramp het hoofd te kunnen bieden. Hij wil werk en voedsel aan de minvermogenden verschaffen door een zgn. werkverschaffingsproject in het leven te roepen. Daartoe had men het oog laten vallen op de Volmolenszijde, een sterk verwaasloosd grasland, gelegen ten noordwesten van de vesting.

Door deze grond in cultuur te brengen zouden werk en voedsel vrijkomen. Hiertoe was een bedrag van f 6.000.- benodigd.

De gemeente, de Neder-Duits Hervormde Gemeente en het burgerweeshuis werden uitgenodigd om ieder ^{met} f 2.000.- hieraan deel te nemen.

De vergadering ging hiermede accoord en benoemde een

commissie.

De grond verkreeg men van Stad en Lande van Gooiland in erfpacht voor de tijd van 99 jaar tegen f 75.- 's jaars.

Met het werk werd op 1 november 1845 een aanvang genomen en het verschafte die winter aan ongeveer 100 gezinnen een inkomen en voedsel, daar het loon voor de helft in geld en verder in natura tegen verminderde prijzen werd uitbetaald. Door een eendrachtige samenwerking werd te Naarden dat jaar een catastrofe voorkomen.

Ondanks deze werkverschaffing was het het Potarmcollege dat jaar niet gelukt zich aan de begroting te houden. Op 28 oktober 1846 ziet het gemeentebestuur zich genoodzaakt f 400.- ten behoeve van dit college op de suppletoire begroting te plaatsen, hetgeen aan Van Hassel de waarschuwing ontlokte "dat men zich voortaan weer aan de begroting had te houden."

Er bestond in Naarden nog een werkinrichting, genaamd de "Touwpluizerij". Deze had ten doel, zoals het bijzonder fraai werd omschreven: "Om de wintermaanden werk te verschaffen aan behoeftigen om daardoor bedelarij te voorkomen en luiheid en ledigheid te weren". Alsof het merendeel van de paupers het kon helpen, dat het door de heersende toestanden gedwongen werkeloos was en aangewezen werd op ondersteuning.

President van de commissie voor dit werkverschaffingsobject, dat reeds lang voor zijn ambtsperiode bestond, was in 1859 dr. van Hasselt.

In 1851 leverden de gemeenteraadsverkiezingen weinig moeilijkheden op. B.J.R.van Hasselt zelf wordt met 145 van de 147 uitgebrachte stemmen tot lid van de raad gekozen !

Op 15 oktober 1851 leggen de nieuwgekozen raadsleden N.Coenders, K.Perk, Jan Vos, Jan Jurissen, Pieter Hooyer en Jean Bauduin Schriek Thierens de eed af in handen van de voorzitter en had het censuskiesrecht ten aanzien van Naarden zelf zijn intrede gedaan.

Men kon overgaan tot de orde van de dag.

24 december 1851 neemt de raad zijn eigen reglement aan.

Voortaan zou iedere le woensdag van de maand 's morgens om 9 uur vergaderd worden. Vergaderen op zondag was nu voorgoed van de baan. Geen lid mocht het woord meer voeren zonder daartoe van de voorzitter verlof te hebben gekregen. Geen spreker mocht in zijn rede gestoord worden. Bij belediging zou men tot de orde geroepen worden en men mocht niet meer dan twee maal het woord over één onderwerp voeren.

Op 19 december 1862 vermelden de notulen van de toen gehouden raadsvergadering:

"le. Is gelezen en voor kennisgeving aangenomen een missive van Z.E. den Heer Commissaris des Konings dezer provincie d.d. 13 december l.l. no.44/8805 le afdeling, gericht aan dezen raad, houdende berigt, dat Zijne Majesteit, bij besluit van 7 december l.l. no.4 onder meerder aan den Heer B.J.R. van Hasselt, met den 1e januari 1863, eervol ontslag heeft verleend als burgemeester in zijne plaats met ingang van gemeld tijdstip heeft benoemd den Heer G.C.Fabius."

"Hiermede was het nog niet uit. Zonder dat we iets lezen over een gepast afscheid of woorden van waardering, zien wij op 6 januari 1863 dr. van Hasselt aanwezig als lid van de raad bij de installatie van de nieuwe burgemeester G.C.Fabius. Op 4 november 1864 woont raadslid Van Hasselt zijn laatste vergadering bij. Op 31 december 1864, 's nachts om 1 uur overlijdt hij op 58-jarige leeftijd.

wat hem bij zijn leven onthouden werd, kreeg hij na zijn dood.

Op 30 augustus 1865 wordt op de Algemene Begraafplaats te Naarden boven zijn graf een monument onthuld, waarin gebeiteld staat: "Ter nagedachtenis van B.J.R.van Hasselt, oud-Burgemeester en Med.Doctor te Naarden, overleden 31 december 1864, door zijne vrienden".

In de raadsvergadering van 30 december 1912 wordt besloten, dat de laan naar het station, gelegen langs de spoorlijn, voortaan "Burgemeester van Hasseltlaan" zal worden genoemd.

H. POOLMAN

KORTENHOEF'S KERKRESTAURATIE

De kerk van Kortenhoef wordt in- en uitwendig geres- taureerd. Dankzij een attent telefoontje dat wij mocht- en ontvangen van de voorzitter van de plaatselijke restauratiecommissie, de heer Spaan, konden wij ons begin januari in gezelschap van dr. D.P.R.A.Bouvy van een en ander op de hoogte laten stellen. De vondst van een wijwaterbak was de aanleiding van het contact, waaruit reeds direkt bleek, dat men hier te doen had met een 14de eeuwse piscina, volkomen gaaf, van rood zandsteen. De echtgenote van predikant ds Sikkema bleek bijzonder geïnteresseerd in de restauratie, zo- dat ook andere zaken ter sprake kwamen. Zij had name- lijk - iets wat de architect eigenlijk had moeten doen- naar aanleiding van fundamenvondsten het R.O.P. in Amersfoort gewaarschuwd, en ook Rijksmonumentenzorg verzocht te komen kijken.

Toch bleven er voor ons in het gehele restauratieplan nogal wat vraagpunten over en lijkt het questieus, of hier inderdaad van een plan gesproken kan worden. Zo zullen twee prachtige hooggerekte ramen in het koor worden opgeofferd (weggemetseld!) ten behoeve van de (inderdaad gewenste) bouw van een concistorie- gebouwtje, op een plaats waar dat volgens foto's ook aan het begin van deze eeuw nog stond ... maar niet op oude fundamenteen uit de tijd van de kerkbouw. Ook de bekende pereboom uit de boeken van Nescio zal er voor moeten sneuvelen.

Aangezien men hier te doen heeft met een oude kapel (nl. het koor van de kerk) en een later aangebouwd kerkschip (het koor met gotische ramen, in het schip de ramen nu al gerestaureerd naar romaans model), zijn er ook problemen rond de zoldering.

Duidelijk is zichtbaar, dat het koor oorspronkelijk een open kap heeft gehad, thans - en ook na de restauratie - weggedekt door een hooggebogen tongewelf.

Boven het oorspronkelijk smallere schip van de kerk is een nieuw, op andere hoogte liggend en laaggebogen (om maar niet te zeggen: gedrukt) tongewelf aangebracht en reeds gerestaureerd. Door deze lage welving wordt de glorieboog tussen het (oorspronkelijke) schip en het koor juist op het hoogste punt gedeeltelijk weggedekt

achter het schipgewelf. Wij vragen ons af, of het niet fraaier was geweest, het schip-tongewelf een hogere welving te geven, waardoor een inderdaad glorieuze aansluiting was verkregen. Dan zou ook de thans dichtgemaakte en gedeeltelijk vanuit het schip zichtbare toegang vanuit de toren naar het (oorspronkelijk opgehangen ? later op een galerij geplaatste en thans elders op te stellen) orgel in zijn geheel zichtbaar zijn gebleven.

Dit laatste brengt ons bovendien op het ons inziens onzalige voornemen van de architect, de preekstoel tegen de noordzijde in het midden van het schip aan te brengen, en de richting van de gemeente dus af te wenden van het koor . . .

Het ligt niet op onze weg hierover een oordeel te vellen: Monumentenzorg en R.O.B. zijn thans ingeschakeld; wellicht dat dit van invloed zal zijn op de verdere ontwikkeling.

Dat Kortenhoeft immers trots is op kerk en toren heeft men al in de jaren twintig bewezen: de toren hing zozeer uit het lood, dat men het heeft aangedurfd hem met de toenmalige primitieve middelen, maar met succes (!) recht te zetten, enkele tientallen centimeters.

Kl.SIERKSMA.

W i s t U

dat er al in 1657 een regeling door de buurmeesters van Hilversum en Bussum getroffen was, waarin zij het afdwalen van vee regelden ?

Als de schoter afgedwaald vee zag, bracht hij het naar het schuthok. De eigenaar van het gevonden beest kon het terugkrijgen tegen een boete, schutgeld genaamd, en eventuele schadevergoeding voor vernieling gewassen. Op 6 april 1657 besloten de buurmeesters o.a. dat "die van Bussum niet meer als 2 stuiver voor schutgeld van yder beest, paard of kalf, dat van de Hilversumse gemeente (meent) geraakte, en in de landen van die van Bussum geschut soude werden, zullen mogen vorderen". (Gemeentearchief Naarden, C IV, blz.457)

J.V.M.Out.

WIJZIGING ERFGOOIERSWET DOOR EERSTE KAMER AANGENOMEN.

9 december 1970 nam de Eerste Kamer de wijziging op de Erfgooierswet aan, waarmede na ondertekening door de Kroon de mogelijkheid is geopend over te gaan tot ontbinding van Stad en Lande van Gooiland.

Hieronder volgt het verslag van dit Eerste Kamerdebat zoals het werd opgenomen in de Handelingen van de Eerste Kamer.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp Wijziging van de Erfgooierswet 1912 (10493).
De beraadslaging wordt geopend.

De heer Van de Vliet (VVD). Mijnheer de Voorzitter ! Zoals uit het vrijwel blanco uitgebracht eindverslag blijkt, zal dit wetsontwerp ongetwijfeld tot wet worden verheven.

Dat ik desniettemin voor enkele ogenblikken het woord heb gevraagd, is op verzoek van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken, welke commissie van oordeel was, dat nu dit wetsontwerp de ontbinding van de Vereniging Stad en Lande van Gooiland nabij brengt, het gewenst is enige aandacht te schenken aan het verdwijnen van dit historisch instituut, dat een unicum is in den lande. Een vereniging met een deels publiekrechtelijk en deels privaatrechtelijk karakter. Het genoegen, dit te mogen doen, wordt vergroot omdat deze Kamer nog een erfgooiër in haar midden heeft, namelijk ons gewaardeerd medelid de heer De Rijk.

De heer Van der Werff (VVD): Is hij scharend ?

De heer De Rijk (PvdA): Ik behoor, helaas, tot de niet-scharenden.

De heer Van de Vliet (VVD): Het zou ook niet anders kunnen, want de heer De Rijk woont buiten het Gooi. In juni 1968 herdacht de Vereniging Stad en Lande in een bijeenkomst in het historisch raadhuis van Naarden, waar ook de Minister bij aanwezig is, het 1000-jarig bestaan van het instituut der erfgooiers, of, zoals men vroeger zeide, van de "gemene lantgoyers". Op 29 juni 1968 bekrachtigde immers keizer Otto de Grote, dezelfde die voor de stichter van Naarden doorgaat,

de schenking van Graaf Wichman II aan zijn dochter, abdis van het klooster te Elten (zoals in de bewaard gebleven brief staat, "aan zeker klooster van Godegewijde vrouwen, dat door Graaf Wichman aan den oever des Rijns in het Graafschap Hamaland op de plaats Elten, van de grondslagen af is gebouwd").

De schenking omvatte behalve het grondgebied van Urk en delen van het landschap Salland ook het graafschap Nardinsland, zoals Gooiland vroeger werd genoemd. Omtrent de rechtspositie van de toenmalige gering in aantal zijnde Gooiers kunnen de historici ons onvoldoende inlichten. Vaststaat, dat er aan de abdij belasting betaald moest worden uit de opbrengst van de bouw- en weilanden, maar ieder kon zoveel grond in gebruik nemen als hem passend voorkwam.

De rechtsoptvolgers van de abdis, de graven van Holland, hadden hun zorgen aan de eigengereidheid van de Gooiers en de langdurige twisten over de gemene grond, die deze in gebruik hadden.

Enige tekening in de organisatie van de erfgooiers komt er pas omstreeks het midden van de 17e eeuw; daar beginnen de vergaderingen van Stad en Lande van Gooiland. Moeilijkheden zijn er genoeg geweest, vooral toen zich in het Gooi niet-Gooiers gingen vestigen, die via de gemeenten zeggenschap over de gemene gronden verkregen. In 1903 leidde dit tot onrusten, de burgemeester van Blaricum liet militairen aanrukken. Een dode viel te betreuren. Dit gaf aanleiding tot een interpellatie van mr. Th. Heemskerk in de Tweede Kamer, de eerste maal naar ik meen dat het parlement met de erfgooierskwestie te maken kreeg.

Een rekest aan de Kamer in 1970 leidde er ten slotte toe, dat op 24 april 1912 de Erfgooierswet, die een oplossing gaf voor de verwarde toestanden, in de Eerste Kamer werd aanvaard. Opgericht werd de Verenigde Stad en Lande van Gooiland.

Er kwam een bestuur van 15 leden, bestaande uit de burgemeesters van de 6 Gooise Gemeenten, zes scharende erfgooiers, twee niet-scharende en een door de Kroon benoemde voorzitter. Er werd duidelijk omschreven, wie erfgooiër was, namelijk zij, die wettig afstamden in

mannelijke linie van één der genen, wier namen op veel vroeger opgemaakte lijsten voorkwamen. Het doel van de vereniging was voornamelijk gericht op de belangen van het landbouwbedrijf. De vereniging heeft ongetwijfeld veel goeds gedaan voor "de gemene" weiden" in Gooiland. Terecht is aan de overzijde van het Binnenhof aan de volgende besturen en voorzitters van Stad en Lande van Gooiland daarvoor hulde gebracht.

De in 1912 niet te voorziene grote planologische veranderingen in het Gooi en de grote behoefte aan bouwgrond voor de zich uitbreidende Gooise gemeenten verminderden de betekenis van de landbouw en ook het grondbezit van Stad en Lande.

Dit leidde er toe, dat het bestuur ten slotte enige jaren geleden als zijn beleidslijn uitsprak, dat naar ontbinding van de vereniging moest worden gestreefd.

Er bestaat echter een belangentegenstelling tussen de twee soorten leden. De scharenden zijn zij, die nog van de gemene weiden gebruik mogen maken, hetgeen een op geld waardeerbaar voordeel is, dat zij nu zullen gaan missen. De niet-scharenden, die het boerenbedrijf niet uitoefenen, zijn wel deelgenoot in de opbrengst van de verkoop van gronden. De scharenden beschouwen zich als een soort van preferente aandeelhouders, die eerst aan hun trekken willen komen - en dat willen zij terecht - alvorens de anderen iets krijgen.

Deze wetswijziging is onder meer om de rechten van de scharenden veiliger te stellen. Daarvoor is veel overleg nodig geweest; een commissie van deskundigen is aan het werk geweest om dit probleem, in hoofdzaak betreffende het kapitaliseren van het door de scharenden te derven voordeel, te bestuderen. Aan deze deskundigen, onder wie ambtenaren van de Ministeries van Binnenlandse Zaken, van Landbouw en Visserij en van Financiën, breng ik gaarne een woord van hulde.

Dit wetsontwerp is het resultaat van een studie. Zodra dit wetsontwerp als wet in het Staatsblad zal zijn geplaatst, kan het bestuur van Stad en Lande het in artikel 20, lid 5, genoemde besluit nemen en daarmee de ledenlijst bevroren. Direct nadat dit besluit door gedeputeerde staten van Noord-Holland is goedgekeurd

kan de ontbindingsprocedure in gang worden gezet, een procedure, die ongetwijfeld nog geruime tijd zal vorderen.

Een historie van 10 eeuwen nadert hiermede haar einde; de, een hoogst merkwaardig instituut gaat verdwijnen.

Het belang van de Gooise gemeenten is hiermede zeer gediend, gemeenten waar de ruimtenood hoog is. Vandaar de opmerking in het eindverslag, dat betreurd wordt dat niet wat meer spoed met dit wetsontwerp is betracht.

Behoudens dat over enige jaren een wetsontwerp tot formele intrekking van de Erfgooierswet het parlement zal moeten passeren, namelijk als de ontbinding zal zijn geëffectueerd, zal dit de laatste keer zijn, dat de Kamer aan de erfgooierskwestie aandacht moet besteden. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat in de toekomst geen aandacht zal moeten worden besteed aan het Gooi.

De genene weiden verdwijnen maar de samenwerking tussen de gemeenten blijft hard nodig en begint gelukkig langzaam te groeien, in de vorm van het gewest Gooiland. Reeds nu gaan stemmen op tot grenswijzigingen, o. a. komen die uit Bussum. Als men ziet hoe bij voorbeeld Bussum en Naarden zijn verweven, is dit begrijpelijk. In omringende gemeenten als Muiden en 's Graveland denken sommigen al aan aansluiting bij het Gooi.

Voor de gedachte van één grote gemeente Gooiland beginnen de geesten al rijper te worden. Doch nu wijk ik ver van het wetsontwerp af. Ik geloof, dat dit een punt is, dat beter bij de behandeling van de begroting van Binnenlandse Zaken kan worden gezien.

Minister Beernink: Mijnheer de Voorzitter ! Ik wil met enkele woorden reageren op hetgeen de geachte afgevaardigde de heer Van de Vliet heeft gezegd. De geachte afgevaardigde heeft

bijzondere aandacht besteed aan het verdwijnen van het Statuut Stad en Lande van Gooiland. De geachte afgevaarde heeft de geschiedenis ervan even gememoreerd. Hij stond onder andere stil bij het feit, dat ongeveer 1000 jaar geleden het Gooiland en ook Urk behoorden tot de goederen van het klooster Elten, een vrouwenklooster. Op zich zelf heb ik altijd

bewondering voor het feit, dat de abdissen van het klooster in staat zijn geweest, zowel Gooiland als Urk te kunnen beheren. Verschillende kilometers verder hebben de abdissen toch maar kans gezien, ook de gel-den binnen te halen. Op zich zelf kunnen wij daarvoor respect opbrengen. De geachte afgevaardigde stelde, dat in de loop der jaren verschillende studies over dit onderwerp zijn verricht en dat er ook verschillende besprekingen over zijn gehouden. Ik heb daarvoor grote waardering. Ik heb gezien, dat de geachte afgevaardigde ook, zij het in een andere kwaliteit, namelijk als wethouder van Hilversum, een werkzaam aandeel heeft gehad in allerlei besprekingen die over deze materie zijn gevoerd. Ik verheug mij over het feit, dat het nu zover is, dat ook de Eerste Kamer het wetsontwerp zal aanvaarden. Ik geloof, dat dit in het belang van het Gooiland is.

De beraadslaging wordt gesloten

Het wetsontwerp wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

W i s t U

dat de Gooiers oudtijds niet zulke landrotten geweest zijn, als men geneigd is te verwachten ?

In 1395 kregen zij n.l. van de graaf vergunning om ter heervaart te komen met schepen (dat zullen wel scheepjes geweest zijn !), die afweken van de gebruikelijke kogge, "overmits dat sij een hoech lant hebben ende hebben geen haven, daer sise (n.l. de koggen) tot horen oirbaer in houden mogen, sij en moeten die cogge setten op een lant, aldair hi in verderft". (v.Mieris, Groot Charterboek III, 30-4-1395).

Waar kunnen die oevers gelegen hebben, waar die scheepjes op getrokken werden ? Voor Mulderberg, en met enige goede wil ook voor Naarden (toen al op de tegenwoordige plaats) en Huizen, zou dat de oever van het Flevomeer kunnen zijn, maar hoe voor Blaricum, Laren en - vooral - Hilversum ? Niets wijst er op, dat deze destijds in de nabijheid van bevaarbare stroompjes gelegen waren.

P.W.de L.

DE KLOKKEN VAN DE GROTE KERK TE NAARDEN

Steven Butendiic uit Utrecht, de bekendste telg uit een klokkengietersgeslacht, goot in 1460 de kleinste van de vijf thans in de toren aanwezige klokken. Deze klok heeft een toonhoogte d'', de diameter is 708 mm ; hij slaat de halve uren en kan samen met de nieuwe klokken worden geluid. Dezelfde Butendiic goot ook de thans nog bestaande grote z.g. banklok van Brielle. Er zijn verschillende aanwijzingen dat er reeds lang geleden meerdere klokken in de toren hebben gehangen. Volgens A.Abbenes van de Nederlandse Klokkenspelvereniging is de toren van Naarden een der eerste in de noordelijke Nederlanden geweest die een z.g. voorslag van meerdere klokken heeft bezeten. Ferd.Timmermans schreef in zijn boekje "Luidklokken en beiaarden in Nederland" (Heemschutserie 33): "Een staaltje van den meest primitieven vorm van den voorslag vindt men nog te Naarden, waar op één klein klokje respectievelijk 1, 2, 3 of 4 slagen klinken voor de kwartieren van het uur, na het 4e kwartier klinkt dan het aantal slagen van het desbetreffende uur op een grootere klok. Waarschijnlijk is dit het overblijfsel van een voorslag van drie klokjes plus een uurklok, daar wij weten, dat in 1810 twee klokken werden verkocht".

H.Poolman vond in het gemeentearchief dat de municipaliteit van Naarden op 20 maart 1810 besloot de grote brandklok uit de stadstoren te verkopen om schulden te kunnen betalen. (Geen ongewoon verschijnsel in die tijd, veel steden verkochten uit geldnood hun grote klokken, die uiteraard alle naar de smeltkroes gingen). Op 4 oktober 1810 werden twee klokken uit de toren, samen wegende 8167 pond, aan Abram Meyers (Vermoedelijk een schroothandelaar) verkocht. Het is de vraag of genoemde grote brandklok een van deze twee was of dat het hier om weer twee andere klokken gaat, zodat er in dat jaar dan drie klokken verdwenen zouden zijn. Helaas kan uit deze gegevens niets omtrent de toonhoogte van deze klokken worden afgeleid. Deze zou immers misschien de enige aanwijzing kunnen geven voor een benadering van de ouderdom van de verkochte klokken, daar het eerst in het begin van de 16de eeuw in

zwang kwam om klokken zodanig op elkaar af te stemmen dat zij een welluidend geluid vormden; daarvoor had elke klok op zich meer een eigen, verkondigende functie en men bekommerde zich nog niet zozeer om de samenklank met andere aanwezige klokken.

In 1943 haalden de Duitsers een van de twee nog aanwezige klokken weg.

In 1949 werd ter vervanging daarvan door Petit en en Fritsen te Aarle Rixtel een klok van ongeveer gelijke grootte gegoten: de toonhoogte daarvan is e', de diameter 1235 mm, het opschrift is van Garnt Stuiveling en luidt: "1943 Gedenk die 's vijands hand Ontvoerd heeft uit dit land. 1949 Moge mijn luiden Vrede beduiden".

Deze klok slaat nu de hele uren en kan eveneens samen met de andere klokken worden geluid.

Het is moeilijk na te gaan wie het eerst op de gedachte is gekomen de toren van een carillon te voorzien, doch begin 1967 komt dit ter sprake in de bouwvergaderingen voor de restauratiewerkzaamheden aan de toren. Aan de Nederlandse Klokkenspelvereniging wordt dan verzocht over de mogelijkheid en wenselijkheid van een klokkenspel advies uit te brengen. Uit het daarop volgende klankonderzoek blijkt dat de toren buitengewoon geschikt zou zijn voor een carillon; daartoe zouden echter de klokkenstoel en de galmgaten moeten worden vergroot en van vorm veranderd. Daar monumentenzorg had vastgesteld dat er van origine geen carillon in de toren aanwezig was geweest en de verandering van de galmgaten onaanvaardbaar vond werd van een klokkenspel afgezien en besloot men de luidklokken weer te completeren.

Inmiddels werd de klokkesteol onderzocht. Deze bleek ernstig te zijn aangetast, aan de bovenzijde in de hoogerichting te zijn ingekort en de bovenste liggers een kwart slag gedraaid (van oost-west naar noord-zuid). Er bovenop was later een stalen klokkestoel aangebracht. Deze werd verwijderd en in 1968 werd aan de hand van in muren en balken teruggevonden constructiedetails de houten klokkestoel in zijn oorspronkelijke vorm gereconstrueerd. Uit het onderzoek was ook gebleken dat er oorspronkelijk 4 klokken hebben gehangen. Men achtte

het daarom niet meer noodzakelijk om de Klokken spelvereniging ook nog om een advies over luidklokken te vragen. Inzake de harmonische aanpassing van de nieuw aan te schaffen klokken aan de oude werd rechtstreeks aan de klokkengieterij Eysbouts advies gevraagd. Deze adviseerde de combinatie e' - g' - a' - b' - d'', ten einde de twee aanwezige klokken in een vijfgelui te kunnen opnemen. Op het advies volgde een prijsopgave voor de drie nieuwe klokken.

Het was duidelijk dat het benodigde geld voor een belangrijk deel door particulieren bijeengebracht zou moeten worden, doch het gemeentebestuur wilde zich wel gaarne garant stellen omdat langdurig uitstel van het bestellen van de nieuwe klokken onnodige extra kosten bij het aanbrengen in de toren zou veroorzaken.

Op initiatief van de toenmalige gemeentesecretaris, J. Calis, werd uit de burgerij een comité opgericht met het doel gelden te verzamelen.

Intussen werden de twee oude klokken in 1969 bij de fa. Eysbouts te Asten afgestemd op het toekomstige vijfgelui. Vlak voor kerstmis '69 waren deze klokken weer terug, zodat zij in de kerstnacht konden luiden. Daar toen ook het nieuwe uurwerk van de fa. Addicks gereed was, slaan deze twee klokken sedertdien de hele en halve uren.

In diezelfde tijd werd gewerkt aan de ruiter op het dak van het schip, die naar oude tekeningen en teruggevonden constructiedetails in het dak is gereconstrueerd. In de loop van 1970 werd daarin een klokje gehangen, afkomstig van de modelboerderij Oud Bussem. De eigenaar van de boerderij heeft dit klokje in bruikleen gegeven aan de Hervormde kapel - de Andreaskerk - in de Turfpoortstraat. Daar werd het in maart 1969 uit verwijderd toen deze kerk door een enorme roetwolk uit een kachel onbruikbaar was geworden. Dit klokje luidt nu tijdens het bidden van het Onze Vader in de diensten van de Nederlands Hervormde Gemeente.

Omstreeks Pasen 1970 ontwikkelde het klokkencomit  activiteit voor de geldinzameling. Een publikatie in een plaatselijk blad waarin gevraagd werd om opschriften te bedenken voor de drie nieuwe klokken leverde niets op.

De opschriften zijn tenslotte weer van Garmt Stuiveling:
klok g', diam. 1038 mm. "Zie toe dat geen tiran u knecht
Want met de vrijheid sterft het
recht".

klok a', diam. 925 mm. "Zingende wijd Ik d'aardese tijd
Aan d'eeuwigheid".

klok b', diam. 824 mm. "Breek in dank uw brood Help uw
naaste in nood". Op elke

klok staat voorts: "Eysbouts te Asten goot mij Kerstmis
1970".

Op 24 december overhandigde het klokkencomité het
resultaat van de geldinzameling in de vorm van een
cheque groot f 14.474,75 aan het college van Burge-
meester en Wethouders. Direct daarna werden de klokken
voor het eerst officieel geluid (dit gebeier was zelfs
in Hilversum hoorbaar !)

Het zal interessant zijn te volgen welk gebruik zowel
de burgerlijke als de kerkelijke gemeente van de klokken
zullen gaan maken.

C.G.SCHELTEMA.

Vragenrubriek

Levende monumenten.

Onder de historische monumenten nemen de bomen, die
geplant zijn om de herinnering aan belangrijke gebeur-
tenissen (bijv. huwelijk of troonbestijging van vorstelijke
personen, bevrijding) levend te houden, een bijzondere
plaats in.

Evenals de andere monumenten dienen deze ontzien en
verzorgd te worden om behouden te blijven. Te velen
zijn al - meest met stille trom - verdwenen, hetzij we-
gens ziekte of sterfte, maar vooral om ruimte te
scheppen voor het verkeer !

Het lijkt goed eens een lijst op te maken van de histo-
rische bomen, die nog in deze streek aanwezig zijn, en
gegevens te verzamelen over de geschiedenis van alle
bomen van deze aard, die hier ooit gestaan hebben.

Wie kan ons daarbij helpen ?

P.W.de L.

Vragenrubriek

De toren en huizinge van Hilversum.

In tegenstelling tot de omgeving heeft het Gooi in engere zin geen feodaal verleden gekend. Echter met één uitzondering.

Te Hilversum heeft een toren en huizinge (d.w.z. een woontoren, een versterkte stenen woning van een aanzienlijk persoon) gestaan, waarmede achtereenvolgens in 1359 Heijnric van Snellenberch, in 1385 zijn dochter Pegnse en in 1435 Splinter van Nijenrode beleend werden. (Enklaar, Rechtsbronnen, p.437/8, van Mieris, Charterboek III, p.427). Eerdere of latere beleningen ter zake zijn totnogtoe niet gevonden. Dit gebouw verdwijnt even plotseling uit de stukken, als het er in is gedoken. Ook is niet duidelijk geworden, hoe het uit het geslacht van Snellenberch in dat van Nijenrode is overgegaan. In een genealogie Snellenberch (R.A.Utrecht, collectie Atteveld, map Loenersloot) wordt - mogelijk in dit verband - verwezen naar "Lib.A 88 Aemstelse lenen".

Het is nog niet gelukt de bron, die daarmee bedoeld wordt, op te sporen.

Wie weet hierover iets meer ?

P.W.de L.

N A A R D E N.

Gemeentehuis: De oude, historische raadszaal zal voor de raadsvergaderingen binnenkort hebben afgedaan. De vorm van vergaderen en de sfeer van de 20ste eeuw is niet meer in overeenstemming met de oude situatie: er wordt over gedacht, de grote Burgerzaal in te richten voor de vergaderingen.

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR.

Periodiek: Dit blad verschijnt 1 x per maand. Donateurs van de Stichting ontvangen het gratis; een los abonnement kost f 20.--. 't Is dus duidelijk, dat de donateurs bijdrage van f 12,50 per jaar een minimum is: wij verwachten graag dat donateurs er iets meer voor over hebben.

Mocht u belangstellende kennen die het blad nog niet lezen, dan zal het secretariaat dit graag vernemen.

KOPIJ: Waar een blad is, is behoefte aan kopij. Ook u hebt beslist wel eens plaatselijke gegevens, die u in TVE zou willen zien afgedrukt. Het behoeven geen lange verhalen te zijn.

AGENDA: Nog steeds bestaat ons voornemen, een agenda van vergaderingen en tentoonstellingen, excursies, enz. op te nemen. Gegevens voor de volgende aflevering zijn welkom tot einde januari.

TIENDE KOUT: Steeds meer belangstellenden voor de historie van het Gooi vinden in de avonduren van de 10de van de maand voor een uurtje of voor vele uren een gezellige ontmoetingsplaats in De Turfloods te Naarden. Komt u ook eens kijken ?

OPEN DAG TE ANKEVEEN: Op 30 januari vond met enkele honderden belangstellenden de "open dag" plaats. De Historische Kring Kortenhoef zetten het beste beentje voor: hulde voor de aktiviteit ! Welk dorp zet in het voorjaar zijn deuren net zo wijd open ? Het bestuur TVE komt graag met u overleggen.

Redactie-adres: Drs.B.G.J.Elias, Wilhelminaplantsoen 6,
Bussum.

Dagelijks Bestuur van de Stichting "Tussen Vecht en Eem":
Voorzitter: O.L.van der Aa, Amsterdam.

Secretaris: Kl.Sierkema, Brink 36, Muiderberg,
tel.(02942)-1470.

Penningmeester: L.Steinhouwer, Cooliersgracht 141,
Laren (NH); bankrekening (ten name van de
Stichting) Amro Bank, Laren (NH);
postrekening van de bank 274746.

Minimumbijdrage voor begunstigers f.12,50 per jaar
(incl.periodiek).

Los abonnement: f.20,- per jaar.

